

ELÄINTAUTILAIN MUUTTAMINEN EU:N VALTIONTUKISÄÄNTÖJEN UUSIMISEN JOHDOSTA

Aluksi

Maa- ja metsätalousministeriö on pyytänyt lausuntoja luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi eläintautilain muuttamisesta.

Lausuntoa on pyydetty seuraavilta tahoilta: oikeusministeriö, valtiovarainministeriö, Ruokavirasto, Luonnonvarakeskus, aluehallintovirastot, Ahvenanmaan maakunnan hallitus, Helsingin yliopiston eläinlääketieteellinen tiedekunta, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry, Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund SLC rf, Elintarviketeollisuusliitto, Eläinten Terveys ETT ry, Suomen Kalankasvattajaliitto ry ja Kalatalouden Keskusliitto ry.

Lausuntoaika oli 7.9.–30.9.2022. Lausuntoja saatiin kymmenen.

Yleiset näkemykset

Valtiovarainministeriö ei esitä muutoksia esitykseen. Valtiovarainministeriö toteaa, että eläintautilaissa tarkoitettu korvausjärjestelmä perustuu valtion vastuuseen korvauksista. Valtio maksaa myös sikatilojen salmonellatapauksissa väliaikaista tukea suorien korvausten muodossa, koska muunlaisten riskienhallintaa koskevien järjestelyjen kuten vakuutusten ja rahastoinnin toteuttamista koskevat selvitykset ovat maa- ja metsätalousministeriössä edelleen kesken. Viime vuosina korvauskustannukset ovat olleet nousussa. Valtiovarainministeriö kiinnittää huomiota siihen, että jo nykyisen hallituksen ohjelmaan sisältyy linjaus eläintautirahaston valmistelusta. Valtiovarainministeriö pitää olennaisena vaihtoehtojen, muuhunkin kuin valtion yksinomaiseen korvausvastuuseen perustuvien korvausjärjestelmien tarkastelua eläintautikorvauksia koskevassa jatkovalmistelussa.

Ruokavirasto ilmoittaa, että se on kommentoinut luonnosta sen valmisteluvaiheessa ja että sen näkemyksiä on jo huomioitu siinä vaiheessa. Se kuitenkin katsoo, että 85 ja 86 §:ää koskevia ehdotuksia olisi tarpeen selkeyttää (ks. tarkemmin jäljempänä).

Luonnonvarakeskus pitää tärkeänä, että tuottajille korvataan eläinten arvon menetys ja mahdollisia tulonmenetyksiä silloin, kun nämä aiheutuvat valtion määräämistä toimenpiteistä, joilla hävitetään eläintauti tilalta. Kannustavuuden kannalta on kuitenkin tärkeää, että eläimen omistajalla on osittainen vastuu tulonmenetyksistä. Korvauksista päätettäessä tulisikin kiinnittää erityistä huomiota siihen, että korvausjärjestelmä kannustaa eläimen omistajaa kiinnittämään huomiota yhtäältä taudin varhaiseen havaitsemiseen ja toisaalta mahdollisen tartunnan leviämisen estämiseen paitsi eläinten pitopaikkaan, myös sieltä pois.

Suomen Kalankasvattajaliitto pitää valtion varoista suoritettavia korvauksia tärkeänä keinona vesieläintautien vastustamisessa ja eläintautivahinkoja kärsineen elinkeinonharjoittajan tukemisessa. Se lausuu, että vaikka perustelutekstin mukaan korvausjärjestelmä säilyisi muutoksista huolimatta pääosin nykyisellään, osaan esitetyistä muutoksista sisältyy alan toimijoiden asemaa merkittävästi heikentäviä linjauksia.

Kalatalouden keskusliitto pitää tärkeänä vesieläintautien tehokkaan ilmoittamisen ja torjunnan kannalta sekä luonnon kalakantojen suojelemiseksi, että valtio ehdotuksen mukaisesti vastaisi edelleen lopetettujen eläinten käyvän arvon korvaamisesta, lopetettujen kalojen ja muiden

sivutuotteiden hävittämisestä sekä pitopaikan puhdistuksesta ja desinfektiosta. Ehdotetut tuotannonmenetyksen korvaamiseen liittyvät rajaukset ovat kuitenkin tuottajia eriarvoistavia.

Helsingin yliopiston eläinlääketieteellinen tiedekunta ilmoittaa, että sillä ei ole eräiden kieli-asua koskevien korjausehdotusten (ks. tämän lausuntotiivistelmän viimeinen jakso) lisäksi kommentoitavaa.

Oikeusministeriö ilmoittaa, että sillä ei ole esitykseen lausuttavaa.

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto, Suomen Siipikarjaliitto ja Ahvenanmaan maakunnan hallitus esittävät ainoastaan yksityiskohtaisia kommentteja (ks. jäljempänä).

Yksityiskohtaiset näkemykset

Vyöhykkeiden perustaminen (26 §)

Ahvenanmaan maakunnan hallitus lausuu, että 26 §:ään ehdotettu muutos selventää pykälää erityisesti afrikkalaisen sikaruton osalta ja on tarpeellinen muutos.

Laboratoriot (63 §)

Ahvenanmaan maakunnan hallituksen lausunnon mukaan 63 §:n muutos helpottaa tutkimusta ja selventää 63 ja 64 §:n välistä suhdetta. Ahvenanmaan virallinen laboratorio toimii Ahvenanmaan ympäristö- ja terveydensuojeluviranomaisen (Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet) alaisuudessa. Laboratorio on Ahvenanmaan maakunnan hallituksen hyväksymä laboratorio elintarvikelain, terveydensuojelulain ja eläintautilain mukaisia tutkimuksia varten. Laboratoriossa analysoidaan näytteitä tieteellisiä tutkimuksia varten, mutta koska siellä suoritetaan myös muita tutkimuksia, ehdotetulla muutoksella ei ole merkittävää vaikutusta Ahvenanmaalla.

Korvattavien eläinten käyvän arvon määrittely (83 §)

Suomen Kalankasvattajaliitto katsoo, että ehdotettu täsmennys eläimen käyvän arvon määrittämisaikankohdasta yhdenmukaistaisi ja selkeyttäisi arviointia sekä korvausten myöntämistä. Suomen Kalankasvattajaliitto ry kiinnittää huomiota siihen, että lopetettaviksi määrättyjen kalojen arvon määrittely perustuu kalojen yhteismassaan ja otannalla laskettavaan yksilön keskiarvopainoon, eikä tätä kokonaispainoa voida määrittää luotettavasti ennen eläinten lopetushetkeä.

Ahvenanmaan maakunnan hallituksen näkemyksen mukaan pykälään ehdotettu muutos selkeyttää käyvän arvon määrittelyä tilanteessa, jossa arvon määrittämisen ajankohtaan on liittynyt epäselvyyttä. Lausunnon mukaan perusteluissa oleva maininta siitä, että kalojen arvoa ei käytännössä voida määrittellä ennen lopetushetkeä, tulisi kuitenkin kirjata pykälätekstiin. Viime vuosina korvattavat tapaukset ovat koskeneet erityisesti vesieläintauteja, joten kirjaus olisi perusteltu lain virhetulkintojen välttämiseksi.

Niiden toimijoiden määrittely, joille voidaan myöntää korvausta tuotannonmenetyksestä aiheutuvasta taloudellisesta vahingosta (85 §)

Suomen Kalankasvattajaliitto vastustaa 85 §:ään esitettyä muutosta, jonka mukaisesti vesiviljely-yritykset rajautuisivat tuotannonmenetykskorvausten ulkopuolelle. Se pitää välttämättömänä, että mahdollisuus korvauksiin säilyy niillä kalankasvattajilla, joiden toimeentulo on merkittävästi vaikeutunut taudinpurkauksesta aiheutuneen tuotannon keskeytyksen takia.

Lausunnon mukaan tasavertainen mahdollisuus korvausten saamiseen kuuluu kaikille tuotantoeläinten pitäjille kasvatettavasta eläinlajista ja tuotantoympäristöstä riippumatta. Perusteluosiossa esitetyt syyt vesieläintuotannon rajaamiseksi korvausten ulkopuolelle ovat hataria ja pohjaavat vahvemmin oletuksiin ja yleistyksiin kuin tuotantosektorin todelliseen tilanteeseen. Perustelutekstissä annetaan ymmärtää, että vesiviljelyä harjoittavat yleensä suuret yritykset, mikä ei pidä paikkaansa.

Suomalaiset vesiviljely-yritykset ovat mikroyrityksiä tai pienyrityksiä, joissa yrittäjän/omistajan osallistuminen myös fyysiseen työhön on ratkaisevan tärkeää. Pienissä yrityksissä on kyse luonnollisen henkilön, yrittäjän, toimeentulosta. Se, että viime vuosina kalatautikorvauksia ovat hakeneet suuret yritykset, ei muuta sitä tosiseikkaa, että keskimääräinen laitostyö Suomessa on pienempi kuin naapurimaissa. Vesiviljelyn rajaaminen tuotannonmenetykskorvausten ulkopuolelle kohdistuisi suoraan niihin pieniin alkutuotannon toimijoihin, joille näitä korvauksia nykyisin harkinnanvaraisesti voidaan myöntää, ja asettaisi kalankasvattajat muita tuotantoeläinten kasvattajia heikompaan asemaan. Alkutuotannossa toimivia ruoantuottajia eli vesiviljely-yrittäjiä ja maatalousyrittäjiä tulee kohdella tasapuolisesti.

Erittäin hämmästyttävä on perustelutekstissä esitetty tulkinta siitä, että kalankasvatuslaitoksella tapahtuva kalojen perkaaminen olisi "muuta yritystoimintaa" ja siten yksi peruste harkinnanvaraisen korvausten poistamiselle. Kun kasvatus toiminta keskeytyy, ei vesiviljelijällä ole perattavaa kalaa eikä perkaamotoimintaa.

Vesiviljelyn rajaamista tuotannon keskeytyskorvausten ulkopuolelle perustellaan myös valtion kustannuspaineiden hillitsemisellä. Toisaalla perusteluissa katsotaan, ettei taloudellisten vahinkojen korvaamisen rajoituksilla ei olisi valtiontaloudessa käytännön merkitystä. Sen kalankasvattajan kannalta, jonka laitoksella tautipurkaus tapahtuu, asialla on kuitenkin erittäin suuri merkitys. On myös syytä huomata, että ruokakalankasvatuksen tuotantokierto on pitkä (2–3 vuotta), joten tuotannon uudelleenkäynnistys tautisaneerauksen jälkeen vaatii aikaa ja tapahtuu luontaisen vuosirytminkin takia viiveellä.

Kalatalouden Keskusliitto esittää, että tuotannonmenetysten korvaamiseen sovellettaisiin samaa korvausmenettelyä tuotantosuunnasta riippumatta. Esityksessä viitataan siihen, että toimijalla on usein useita pitopaikkoja, eläinten hoidossa käytetään pääosin palkattua työvoimaa, toimintaan voi liittyä joissakin tapauksissa merkittäviä riskejä, kun eläimiä hankitaan säännöllisesti usealta eri toimijalta monesta eri maasta, ja että pitopaikat voivat olla suuria, jolloin yhden pitopaikan tyhjennys, puhdistus ja desinfektio voivat tulla erittäin kalliiksi. Esitetty ei kuitenkaan päde kaikkiin vesiviljely-yrityksiin. Kaikki yritykset eivät ole suuria eikä niillä ole montaa pitopaikkaa. Kaikki vesiviljely ei myöskään kohdistu elintarviketeollisuuteen, vaan myös kalakantojen hoitoon tai virkistyskalastukseen. Kaikki toimijat eivät hanki eläimiä ulkomailta. Lisäksi, kuten esityksessä todetaan, toimijat eivät voi suojautua veden välityksellä leviäviltä taudeilta.

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK esittää, että tuotannonmenetysten korvaamista koskevat rajaukset koskisivat erityisesti isoja yritysmuotoisia elinkeinonharjoittajia. Näitä olisivat isot osakeyhtiömuotoiset kotieläinyritykset kuten isot broilerituotantotilat, isot maidontuotantotilat ja isot sikatilat. Lausunnossa esitetyn arvion mukaan tuotantoyksiköitä, jotka eivät ole MYEL-vakuutuksen piirissä, olisi noin 400. MTK edellyttää, että vakavassa eläintautitilanteessa ja varsinkin A-luokan tautien (mm. ASF, lintuinfluenssa) osalta korvaukset tuotannonmenetyksistä korvataan yritysmuodosta tai lakisääteisestä vakuutusvelvoitteesta (MYEL- tai YEL-vakuutukset) riippumatta kotieläintaloutta harjoittaville yrittäjille.

Suomen Siipikarjaliitto lausuu, että suomalainen siipikarjatuotanto on kasvanut ja kehittynyt viime vuosikymmeninä kulutuksen kasvun myötä noudattaen yhteiskunnan esittämiä vaatimuksia. Yrittäjät ovat toteuttaneet kalliita investointeja parhaan taitonsa mukaan erilaisista lähtökohdista. Siipikarja-alalla on perinteisen perheyrittäjämallin (ammatinharjoittajat, maatalousyhtymät) ohella osakeyhtiöitä, jotka ovat keskittyneet esimerkiksi pelkästään siitosmunien, kananmunien tai siipikarjanlihan tuotantoon. Osalla yrityksistä ei ole maatalousyrittäjän eläkelaisa

vaadittua peltoviljelyä. Eläintaudin iskiessä kaikki kotieläintuotantoa harjoittavat toimijat ovat yrityksen verotustavasta tai eläkevakuutuksesta riippumatta yhtä vaikeassa taloudellisessa ja toiminnallisessa tilanteessa, joka voi pahimmillaan johtaa tuotannon keskeytymisen lisäksi tuotannon loppumiseen, työpaikkojen menetykseen ja konkurssiin. Lausunnossa esitetään, että kaikkien kotieläintuottajien tulee pysyä eläintautilaissa tuotannonmenetysten korvattavuuden piirissä, eikä korvaavuuden ehdoksi saa laittaa MYEL-vakuutusta.

Ahvenanmaan maakunnan hallituksen lausunnon mukaan ehdotus vesiviljelytoiminnan rajaamisesta tuotannonmenetyskorvausten ulkopuolelle kohtelee Ahvenanmaan alkutuottajia kohtuuttoman ankarasti. Vesiviljely on tärkeä elinkeino koko Ahvenanmaalla, mutta erityisesti Ahvenanmaan saaristossa. Mm. IHN-taudin leviämisestä saadut kokemukset vuosilta 2021 ja 2022 ovat osoittaneet sen, kuinka mittavia taloudellisia haasteita vesieläintaudit aiheuttavat toimijoille ja että korvauksilla on toimijoille suuri merkitys.

Luonnonvarakeskus lausuu, että muutokset vesiviljelyalan osalta ovat asianmukaisia ja kannatettavia. Tuotannonkorvausta ei ole tarkoitus maksaa vesiviljelyalalla vaikka esim. luonnonravintolammikkokasvatus rinnastuu toimintamuotona maatalousyrittämiseen enemmän kuin intensiiviseen vesiviljelytoimintaan. Koska vastakuoriutuneet poikaset toimitetaan luonnonravintolammikoihin elävinä poikasina, joita ei ole mahdollista siirtohetkellä desinfioida, ei toimijalla itsellään ole mahdollisuuksia torjua mahdollista kalatautia vaan se joutuu luottamaan emokalalaitoksen ja hautomon kalaterveystilannetietoon. Luonnonravintolammikkokasvatuksessa myös korvaussummat jäävät pieniksi tuotannon odotusarvoon verrattuna, jos se perustuu vain kalan kokoon kesän yli tapahtuvassa kasvatuksessa. Vastaava tilanne on myös onkilammikoissa, joissa kalaston hävittämisestä saatu korvaus voi erota kalastuselämyksen odotusarvosta suu- restikin.

Vuosina 2017-2022 on maksettu kalojen IHN-taudin takia tuotannon menetyksestä aiheutuvasta taloudellisesta vahingosta 450 000 euroa. Summa on merkittävästi suurempi kuin maa-eläimistä maksetut korvaukset, ml. korvaukset tuotannon menetyksestä. Ehdotettu muutos, jossa vesieläintaukeista ei maksettaisi korvauksia tuotannon menetyksistä lainkaan, paitsi ilmeisesti tiettyjen uusien tautien kohdalla, saattaa lisätä kiinnostusta bioturva-asioiden parempaan huomioimiseen ja tuontiin sisältyvien riskien tarkempaan harkintaan. Toisaalta muutos saattaa myös vähentää tautiepäilyistä ilmoittamista, jolloin taudit ehtivät levitä laajemmalle mm. veden ja kalasiirtojen välityksellä. Luonnonvarakeskus esittää harkittavaksi, että vesiviljelyeläinten kohdalla korvauksia tuotannon menetyksestä voitaisiin edelleen maksaa, mutta summat olisivat paljon nykyistä alhaisempia.

Muut taloudellisen vahingon korvaamiseen liittyvät näkemykset (85 §)

Ruokavirasto katsoo, että 85 §:n 2 momentin säännöstä, jonka mukaan taloudellisen korvauksen harkinnassa voitaisiin ottaa huomioon kaikkien korvattavien tapausten ja vahinkojen kokonaismäärä, tulisi tarkentaa, jotta kävisi ilmi, onko tarkoitus huomioida nimenomaan saman taudin tai tautitapauksen vahinkojen kokonaismäärä vai laajemmin kaikki tautitapaukset, joista valtiolta on haettu tai saatetaan hakea korvausta taloudellisesta vahingosta.

Ruokaviraston näkemyksen mukaan edellä mainitun tarkennuksen lisäksi pykälästä tai sen perusteluista tulisi ilmetä taloudellisen vahingon korvauksen yleinen harkinnanvaraisuus (vrt. HE 130/2012 rp, 105 §:n yksityiskohtaiset perustelut) tai muita mahdollisia harkinnan perusteita kuin edellä mainittu, jos niitä on.

Korvausten maksamisesta johtuvat EU-lainsäädäntöön perustuvat rajaukset (86 §)

Suomen Kalankasvattajaliito mainitsee lausunnossaan, että 86 §:n mukaan korvausten ulkopuolelle rajautuisivat kalojen perkauksesta syntyneet kulut ja suurelle yritykselle aiheutuneet kulut. Se pitää EU:n valtiontukisääntöjen uudistuksen ja vesiviljelyalan uuden ryhmäpoikkeusasetuksen edellyttämiä muutoksia tarkoituksenmukaisina.

Ahvenanmaan maakunnan hallituksen näkemyksen mukaan valtiontukisääntöjen uudistumisesta johtuvat muutokset sekä korvausten ulkopuolelle jäävän eläinperäisten tuotteiden jalostustoiminnan tarkempi määrittely ovat myönteisiä muutosehdotuksia.

Luonnonvarakeskus viittaa ehdotetun 86 §:n säännökseen, jonka mukaan pykälässä tarkoitettuihin tauteihin kuulumattomat muut taudit korvataan maatalousalalla toimivalle yritykselle vain, jos aiheutunut vahinko on vakava ja ylittää 30 prosenttia toimijan vuosituotannosta. Luonnonvarakeskus toteaa, että joissain tapauksissa kuitenkin tätä pienemmätkin vahingot voivat aiheuttaa vakavia haasteita maatalousalalla toimivan yrityksen toimeentulolle, minkä vuoksi voisi olla perusteltua korvata joissain tapauksissa myös pienempiä menetyksiä, mikäli se on valtiontukisäännösten puitteissa mahdollista.

Luonnonvarakeskus lausuu, että pykälässä 86 loppupuolella (sivu 26 ja sivu 31) ei käy ilmi, tarkoitetaanko Suomelle uutta tautia tai yritykselle uutta tautia. Sivulla 31 (rinnakkaisteksti) on myös hieman erilainen kirjoitusasu kuin sivulla 26 (lakiehdotus).

Ruokavirasto kiinnittää huomiota 86 §:n 5 momenttiin, jonka mukaan korvauksen määrästä vähennetään samoista kustannuksista tai menetyksistä vakuutussopimuksen perusteella maksettavat kustannukset. Ruokaviraston näkemyksen mukaan momentin perusteluja olisi aiheutta selventää, jotta kävisi ilmi, kumpi korvaus on ensisijainen ja miten vakuutusturva otetaan huomioon. Vähennetäänkö valtion maksamasta korvauksesta se vakuutuskorvaus, jonka hakija on faktisesti saanut, tai tuleeko hakijan esittää selvitystä siitä, että hänellä ei ole oikeutta kyseiseen korvaukseen vakuutuksen perusteella.

Muut kommentit

Helsingin yliopiston eläinlääketieteellinen tiedekunta ja **Ruokavirasto** kiinnittävät huomiota siihen, että perusteluissa vesieläintauteja koskevassa jaksossa sivulla 9 viitataan virheellisesti vanhoihin eläintautiluokkiin "helposti leviävät eläintaudit" ja "vaaralliset eläintaudit". **Helsingin yliopiston eläinlääketieteellinen tiedekunta** ehdottaa, että sivun 5 lopussa oleva maininta eläintautien ennaltaehkäisystä muutetaan muotoon eläintautien ehkäisy tai ehkäiseminen.